

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

ФЕУЄРМАН Василь Василійович

УДК 37.036+796.011.1

**ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ НА ЗАНЯТТЯХ СПОРТИВНИМИ ІГРАМИ
В УМОВАХ СЛІДЧИХ ІЗОЛЯТОРІВ
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ**

13.00.07 – «Теорія і методика виховання»

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Тернопіль – 2009

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Державному вищому навчальному закладі «Запорізький національний університет», Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Калашник Наталія Григорівна,
Державний департамент України з питань виконання
покарань, заступник Голови.

Офіційні опоненти: – доктор педагогічних наук, професор
Сущенко Андрій Віталійович,
Гуманітарний університет (Запорізький інститут гуманітарного
та муніципального управління), професор кафедри педагогіки
вищої школи та управління навчальними закладами, м.
Запоріжжя;

кандидат педагогічних наук, доцент
– Вертегел Вікторія Леонідівна,
Запорізький юридичний інститут
Дніпропетровського державного університету
Внутрішніх справ, доцент кафедри іноземних мов, м.
Запоріжжя.

Захист відбудеться «29» січня 2010 року о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д58.053.01 у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка за адресою:
вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027, зала засідань.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за адресою: вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027.

Автореферат розісланий «29» грудня 2009 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Чайка В. М.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність і доцільність дослідження. Соціальна напруга останніх років в Україні негативно позначається на становищі молоді в суспільстві, діяльності закладів освіти і позашкільних установ, побутовому оточенні, процесах розвитку підлітків. Наслідком такої ситуації стала соціальна дезадаптація, девальвація моральних цінностей, спад рівня загальної та естетичної культури молоді, що у свою чергу зумовило зростання правопорушень, зокрема серед неповнолітніх. Отже, питання організації виховного процесу є актуальним не тільки для школи, але й для закладів виконання покарань та слідчих ізоляторів, де загально педагогічні цілі поєднуються із захисними, виправними, правоохоронними.

Становлення особистості у підлітковому віці характеризується прагненням до самостійності, а особливості поведінки підлітка зумовлюються багато у чому самоідентифікацією себе, як вже дорослої людини. Рушійною силою розвитку підлітка є конфлікт між біологічними, фізичними, психологічними і соціальними потребами та наявним рівнем розвитку особистості за вказаними напрямками. Ці фактори, а також фізіологічні зміни організму у зв'язку із статевим дозріванням зумовлюють можливі агресивні прояви та жагу будь-що довести власну дорослість, навіть антисоціальними протизаконними вчинками.

У законодавчих актах, котрі регламентують діяльність пенітенціарної служби України, метою виховної роботи в установах виконання покарань є ресоціалізація особистості правопорушника, особливо неповнолітніх, та наголошується на необхідності активного впровадження у кримінально-виконавчу практику новітніх підходів, технологій, форм, методів і засобів соціально-виховної роботи. Як соціокультурний феномен, естетична культура, поєднує загальність естетичного ідеалу й індивідуальність естетичного почуття, виражає гармонію соціальної і природної сутності людини.

У свою чергу, спорт поряд з живописом, музикою і балетом, іншими видами мистецтва поступово переконує людей, що людська досконалість – одна з найпрекрасніших цінностей життя. Заняття спортом та розвиток власної фізичної культури є мотиваційним чинником формування естетичної поведінки, ефективним засобом соціалізації особистості. Серед різних способів заняття спортом обране саме заняття спортивними іграми через їхню соціальну наповненість та великий виховний потенціал. Гармонізація фізичного і естетичного передбачає широке використання потенціалу фізичної культури і спорту для формування і розвитку моральних та естетичних якостей молодого покоління українських громадян в процесі занять спортивними іграми, а саме: виховання почуття прекрасного в рухах, у спортивній техніці як почуття досконалості руху; виховання виразності рухів, як органічної риси характеру і поведінки людини; формування тілесної краси людини, яка відповідає високим життєвим ідеалам гармонійного розвитку особистості; виховання здатності відчувати і розуміти прекрасне, відповідно діяти;

збагачення духовного світу через усвідомлення категорії гармонії, розуміння стилю та почуття міри, як критерію цілісності естетичної оцінки тощо.

Організація педагогічного процесу в умовах слідчих ізоляторів не може здійснюватися за традиційними вимогами, оскільки саме в цих навчальних закладах з особливим контингентом учнів, гранично дезадаптованих до навчання, необхідно, як ніде, урахувувати індивідуальні й соціально-психологічні особливості учнів, а також обмеження, обумовлені вимогами чинного законодавства до режиму утримання в установі, провадження слідства, побутовими та комунальними особливостями слідчих ізоляторів.

Проблема формування й розвитку естетичної культури молодого покоління досліджувалась низкою науковців. Йдеться, зокрема, про дослідження філософів В.Андрушенка, В.Анненкова, І.Зязюна, Н.Лейзера, Є.Яковлєва; психологів Л.Виготського, О.Леонтьєва, С.Рубінштейна; педагогів В.Вертегел, В.Катерщиков, Н.Киященка, Л.Когана, А. Сущенко та інші. Питання теорії та методики фізичного виховання у своїх працях розробляли А. Новиков, Л. Матвєєв, Б.Шиян, Т.Круцевич. Проблеми естетики спорту, взаємовпливу спорту й естетики, формування естетичної культури та естетичного смаку на заняттях з фізичної культури досліджували Б. Лоу, Т. Празднікова, М. Сафар, В. Столяров.

Незважаючи на інтенсифікацію досліджень, питання формування естетичної культури старших підлітків на заняттях спортивними іграми в умовах слідчих ізоляторів ще породжує чимало суперечностей. Мінімізація естетичного впливу на особистість, підміна загальнокультурних цінностей цінностями кримінальної субкультури та профілактика цього процесу, формування негативної установки до естетично потворного, чим є злочин, – ці та інші питання ще не знайшли свого відображення у вітчизняній педагогічній науці.

Таким чином, необхідність дослідження проблеми естетичного виховання старших підлітків на заняттях спортивними іграми в умовах слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби (ДКВС) України зумовлена низкою суперечностей, а саме між:

- суспільною необхідністю формування у старших підлітків естетичної культури й поширенням серед певної категорії молоді викривлених понять про прекрасне;
- потенційними можливостями навчального предмета “Фізична культура”, зокрема занять спортивними іграми, в естетичному вихованні неповнолітніх правопорушників, та недостатньою їх реалізацією в навчально-виховному процесі в умовах слідчих ізоляторів;
- потребою підвищення педагогічної майстерності вчителя фізичної культури щодо естетичного виховання засобами спортивних ігор і відсутністю відповідного методичного навчально-виховного забезпечення цього процесу;
- новими освітніми можливостями, що зумовлені соціально-економічними і політичними реформами, і наростанням негативних явищ в суспільному середовищі (погіршення

криміногенного становища у суспільстві, зростання злочинності, насильства, відкрита пропаганда розбещеності вдач).

Недостатня теоретична розробленість проблеми та потреби сучасної освітньої практики зумовили вибір теми нашого дослідження - **«Формування естетичної культури старших підлітків на заняттях спортивними іграми в умовах слідчих ізоляторів кримінально-виконавчої служби України».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до цілей і завдань Національної доктрини розвитку освіти України в XXI ст. і є частиною комплексної програми Кримського факультету державного вищого навчального закладу «Запорізький національний університет», кафедри «Фізичного виховання, спорту і здоров'я людини»: «Медико-біологічні обґрунтування занять фізичної культури, спортом і туризмом», державний реєстраційний номер № 0106U000618; кафедри «Гуманітарних дисциплін»: «Розробка теоретичних основ удосконалення культури життєдіяльності у галузі гуманітарних досліджень», державний реєстраційний номер № 0106U000619.

Тема дисертації затверджена на засіданні президії науково-технічної Ради Запорізького державного університету від 28.11.2002 р., протокол №3, перезатверджена на засіданні науково-технічної Ради Запорізького державного університету від 23.12.2004 р, протокол №4. Узгоджена тема Радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології Академії педагогічних наук України від 29.11.2005 р, протокол № 9.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов формування естетичної культури старших підлітків на заняттях спортивними іграми в умовах слідчих ізоляторів.

Відповідно до мети визначено такі основні **завдання** дослідження:

1. Охарактеризувати теоретичні аспекти формування естетичної культури підлітків на заняттях спортивними іграми та виявити особливості організації цього процесу в умовах слідчих ізоляторів.

2. Розробити модель та навчально-методичне забезпечення формування естетичної культури підлітків на заняттях спортивними іграми в умовах слідчих ізоляторів.

3. Визначити й обґрунтувати критерії та показники рівнів сформованості естетичної культури підлітків на заняттях спортивними іграми.

4. Науково обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови формування естетичної культури підлітків на заняттях спортивними іграми в умовах слідчих ізоляторів.

Об'єкт дослідження – формування естетичної культури старших підлітків в умовах слідчих ізоляторів державної кримінально-виконавчої служби України.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування естетичної культури старших

підлітків на заняттях спортивними іграми в умовах слідчих ізоляторів.

Теоретичною та методологічною основою дослідження є положення філософії, зокрема наукова теорія пізнання з її вимогами об'єктивності й доказовості; загально філософські висновки про діалектичний взаємозв'язок і взаємозумовленість явищ і процесів у суспільстві; філософські, психологічні, педагогічні положення про людину як найвищу цінність суспільства, діяльність і спілкування як основні чинники її розвитку; цілісний, системний, особистісно-діяльнісний, гуманістичний, аксіологічний підходи до формування особистості (О.Асмолов, В.Андрущенко, Л.Виготський, І.Зязюн, В.Лозова, В.Лутай); положення особистісно орієнтованої освітньої парадигми (І.Бех, В.Євдокимов, О.Пехота, І.Прокопенко); основні положення ресоціалізацію особистості (Н.Калашнік, В.Синьов, В.Кривуша); теорії та методики естетичного виховання (І.Лейзеров, М.Каган).

В ході роботи були застосовані історичний та структурно-функціональний підходи, завдяки яким став можливим системний аналіз об'єкта дослідження.

У процесі дослідження застосовувалися такі методи :

теоретичні: системний аналіз джерел, зокрема концепцій та програм з естетичного та фізичного виховання, з наступним синтезом його результатів у цілісну систему поглядів на процес формування естетичної культури старших підлітків на заняттях спортивними іграми в умовах слідчих ізоляторів; індуктивний та дедуктивний методи – для виявлення закономірностей формування естетичної культури та дослідження особливостей її прояву в педагогічній практиці пенітенціарної системи, моделювання навчально-виховних ситуацій;

емпіричні: порівняння, класифікація, спостереження, бесіди, анкетування, опитування з метою виявлення результативності експериментальної роботи, формувальний експеримент;

методи математичної статистики - для аналізу та узагальнення отриманих результатів експерименту.

Організація та база дослідження. Дослідження проводилося у три етапи.

На першому етапі (2002-2005 рр.) на основі вивчення наукових джерел охарактеризовано теоретико-методологічні аспекти формування естетичної культури підлітків на заняттях спортивними іграми та виявлені особливості організації цього процесу в умовах слідчих ізоляторів та розроблялася його методика.

На другому етапі (2005-2007 рр.) здійснювалась розробка моделі та навчально-методичного забезпечення формування естетичної культури підлітків на заняттях спортивними іграми в умовах слідчих ізоляторів. Визначено й обґрунтовано критерії та показники рівнів сформованості естетичної культури підлітків на заняттях спортивними іграми, розпочато педагогічний експеримент з виявлення умов формування естетичної культури старших підлітків на заняттях спортивними іграми в умовах слідчих ізоляторів.

На третьому етапі (2007-2009 рр.) після завершення експериментальної перевірки педагогічних умов формування естетичної культури підлітків на заняттях спортивними іграми в умовах слідчих ізоляторів науково обґрунтовано та опрацьовано результати дослідження. Отриманні данні подано у вигляді дисертації та автореферату.

До експериментальної бази дослідження належали: слідчий ізолятор Кримського управління Державного департаменту України з питань виконання покарань, м. Сімферополь та слідчий ізолятор управління Державного департаменту з питань виконання покарань у Запорізькій області, м. Запоріжжя. Всього до експерименту було залучено 285 неповнолітніх, 7 осіб педагогічного персоналу та 12 осіб персоналу режимного та медичного відділу Запорізького слідчого ізолятора та 5 осіб педагогічного персоналу, 12 осіб персоналу режимного та медичного відділу Кримського слідчого ізолятора.

Наукова новизна та теоретичне значення отриманих результатів дослідження полягає в тому, що вперше:

- розроблено та експериментально перевірено педагогічні умови формування естетичної культури старших підлітків на заняттях спортивними іграми в умовах слідчих ізоляторів (реалізація диференційованого підходу до старших підлітків через варіативність форм і методів естетичного та соціально-педагогічного впливу; використання естетичної складової спортивних ігор у навчальній діяльності в процесі вивчення курсу “Спортивні ігри” з урахуванням специфіки слідчих ізоляторів та законодавчих вимог щодо утримання неповнолітніх в установах виконання покарань; спонукання старших підлітків до естетичного саморозвитку, індивідуальної спортивної роботи, самовиховання та самоорганізації особистості; організація співробітництва викладачів та персоналу слідчих ізоляторів з метою забезпечення всебічності та повноти позитивного соціально-педагогічного впливу на підлітків під час формування естетичної культури; розробка та впровадження науково обґрунтованої моделі формування естетичної культури старших підлітків на заняттях спортивними іграми в умовах слідчого ізолятора);

- розроблено теоретичну модель формування естетичної культури на заняттях зі спортивних ігор, яка містить педагогічні умови естетичного виховання, компоненти формування (цільовий, змістовний, мотиваційно-емоційний, практичний, організаційний, оцінно-результативний);

- уточнено у процесі дослідження виховні можливості та корекційний потенціал спортивних ігор у формуванні особистості підлітка, якого утримують в слідчому ізоляторі.

Подальшого розвитку набули критерії визначення рівнів сформованості естетичної культури старших підлітків: інтелектуальний; емоційно-ціннісний; діяльнісний.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що:

- підготовлено методичні рекомендації, спрямовані на модернізацію навчально-виховного процесу у слідчих ізоляторах з метою ресоціалізації особистості та формування естетичної

культури;

- теоретичні положення і результати дослідження можуть бути використані для вдосконалення навчально-виховної роботи в навчальних закладах установ виконання покарань будь-якого рівня безпеки;

- розроблено навчальну програму з навчальної дисципліни “Фізичне виховання”, авторського курсу “Спортивні ігри”, діагностичні процедури визначення рівня сформованості естетичної культури.

Упровадження результатів дослідження відбулося на базі слідчого ізолятора міста Сімферополя (Довідка №21/6-2727, від 07 лютого 2009 р.) та на базі слідчого ізолятора міста Запоріжжя (Довідка №1/15-44-07, від 06 листопада 2008 р.).

Особистий внесок здобувача. Усі сформульовані у дисертації наукові положення, висновки і пропозиції є науковим доробком автора. У монографії «Соціалізація особистості засобами естетичного виховання та фізичної культури», яка написана у співавторстві з професором Н.Г. Калашник, дисертантом обґрунтований і розроблений текст третього розділу: «Фізичне виховання і спорт у формуванні естетичних смаків особистості, їх потенціал у вирішенні основних проблем соціалізації».

Апробація результатів дисертаційної роботи здійснювалась на основі оприлюднення їх в доповідях на науково-практичних конференціях: а) міжнародних – дві (Матеріали III міжнародної науково-практичної конференції «Динаміка наукових досліджень 2004», Матеріали VII міжнародної науково-практичної конференції «Наука і освіта 2004», м. Дніпропетровськ, 2004 – дві за рік); б) всеукраїнських – дві (Матеріали VI всеукраїнської науково-практичної конференції «Перспективи розвитку фізичної культури і рекреації», Матеріали IV всеукраїнської науково-практичної конференції «Перспективи розвитку фізичної культури, спорту і туризму»; в) регіональних – дві (Матеріали міжвузівської науково-практичної конференції «Крим: стан і перспективи розвитку фізичної культури, спорту і туризму», Матеріали V всеукраїнської науково-практичної конференції «Питання фізичної і духовної культури і рекреації».

Зміст основних положень дисертаційного дослідження, його теоретичні та практичні результати викладено у 14 публікаціях (12 одноосібних) з них: 6 – у фахових виданнях України, 6 – у збірниках матеріалів конференцій, 1 – монографія (у співавторстві). У праці написаній в співавторстві, внесок дисертанта полягає у дослідженні взаємозв’язку формування естетичної культури особистості і фізичного розвитку старших підлітків, зокрема таких, які утримуються в слідчих ізоляторах, розкриття потенціалу занять зі спортивних ігор, як засобу соціалізації в пенітенціарних установах.

Структура й обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (140 найменувань на 11

сторінках), восьми додатків, 17 (сімнадцять) таблиць. Загальний обсяг дисертаційної роботи становить 175 сторінки, з яких основний зміст роботи викладено на 164 сторінці.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У «Вступі» обґрунтовано актуальність обраної теми, наукову новизну, мету й основні завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження. Окреслено теоретико-методологічну основу дисертаційної роботи, теоретичне і практичне значення одержаних результатів, надано відомості про апробацію результатів дослідження.

У першому розділі – **„Теоретичні аспекти формування естетичної культури старших підлітків в умовах слідчих ізоляторів”** – розкрито зміст і структуру поняття естетичної культури, психологічні механізми формування естетичної культури, особливості формування естетичної культури засобами фізкультури і спорту. На основі аналізу наукових джерел визначено завдання з формування естетичної культури в процесі занять спортивними іграми, а саме: формування в учасників правильних уявлень про прекрасне в поведінці і діях людини; виховання почуття прекрасного в рухах, у спортивній техніці як почуття досконалості руху; виховання виразності рухів, як органічної риси характеру і поведінки людини; формування тілесної краси людини, яка відповідає високим життєвим ідеалам гармонійного розвитку особистості; виховання здатності відчувати і розуміти прекрасне, навчити їх відповідно діяти, збагатити їх духовний світ через усвідомлення категорії гармонії, розуміння стилю та почуття міри, як критерію цілісності естетичної оцінки; формування ставлення до власного здоров'я та здоров'я оточуючих як до самоцінності (Б.Лоу, Т.Празднікова, М.Сараф, В.Столяров).

За вихідне положення дослідження прийняте те, що спорт поряд з живописом, музикою і балетом поступово переконує людей, що людська досконалість – одна з найпрекрасніших цінностей життя. Рівень естетичної культури вельми суттєво впливає на психологічну установку та спрямованість діяльності людини. Як відомо, виховання естетичної культури триває все життя, тому вплив на них не зупиняється ні на хвилину. Суб'єктом цього впливу може виступати будь-хто, в умовах слідчих ізоляторів найчастіше – інспектор, сокамерник, слідчий, адвокат, соціальний працівник, психолог інші особи, що утримуються в установі, або працюють там. Цей вплив може мати прямий та опосередкований характер. Вплив на кожен із структурних компонентів естетичної культури спонукає до розвитку іншого, завдяки чому забезпечується розмаїття методів впливу, які будуть ефективними під час реалізації педагогічних умов формування естетичної культури старших підлітків на заняттях спортивними іграми в умовах слідчих ізоляторів. Серед різних способів заняття спортом обране саме заняття спортивними іграми через їхню соціальну наповненість та великий виховний потенціал.

У розділі визначено психолого-педагогічні засади формування естетичної культури старших підлітків в умовах слідчих ізоляторів з урахуванням особливостей розвитку особистості

неповнолітніх в цей віковий період (фізіологічні, соціальні, внутрішні конфлікти, ступінь педагогічної занедбаності тощо); специфічного режиму перебування, що передбачається утриманням в пенітенціарних закладах; організації та наявності ефективності навчально-виховного процесу в установі; середовища та субкультури, до якої залучаються підлітки в слідчих ізоляторах; емоційного стану особистості в умовах стресу тощо.

У другому розділі – **„Естетичне виховання старших підлітків у слідчих ізоляторах на заняттях зі спортивних ігор”** охарактеризовано специфічні умови здійснення естетичного виховання старших підлітків у слідчих ізоляторах як виду діяльності, проаналізовано сучасний стан роботи у напрямку формування естетичної культури підлітків, які знаходяться в пенітенціарних установах, з’ясовано доцільні засоби формування естетичної культури у зазначеної категорії підлітків, і, базуючись на цьому, визначено педагогічні умови формування естетичної культури старших підлітків на заняттях спортивними іграми в умовах слідчих ізоляторів.

Проаналізувавши трактування поняття «ресоціалізація» у вітчизняній та зарубіжній науковій та енциклопедичній літературі, ми дійшли висновку, що з педагогічної позиції ресоціалізація – це процес виправлення засудженого, формування в нього законослухняної поведінки, стимулювання становлення особистості на таку життєву позицію, яка відповідає соціальним нормам, на основі відновлення, збереження й розвитку соціально корисних якостей і ставлень особистості під час виконання покарання й подальшої адаптації засудженого до умов самостійного життя на волі. Якщо ресоціалізація є процесом, то в ньому виявляються певні закономірності, виражені в часових, інституціональних, стадійних, змістовних, критеріальних характеристиках. Вплив на них становить суть соціально-педагогічного втручання з боку викладачів, персоналу й службовців слідчого ізолятора з метою надання цій діяльності позитивного соціального результату. Відповідно організація процесу ресоціалізації потребує визначення та дотримання певних педагогічних умов.

Згідно з існуючими вимогами законодавства в сфері освіти та утримання неповнолітніх в слідчих ізоляторах, естетичне виховання в таких умовах повинно здійснюватися в межах освітнього процесу школи, яка функціонує при установі виконання покарання, та по можливості силами відділу соціально-виховної та психологічної роботи установи. Естетична культура особистості є показником того, наскільки повним та ефективним було її естетичне виховання в родині, освітньому закладі та суспільстві. Розробку та впровадження умов формування естетичної культури підлітків на заняттях спортивними іграми в умовах слідчих ізоляторів ми пов’язуємо із здобуттям засудженими підлітками освіти в умовах установи виконання покарань.

Організація навчально-виховного процесу в школах, які працюють в умовах слідчих ізоляторів, не може здійснюватися за стандартними педагогічними вимогами, оскільки саме ці навчальні заклади з особливим контингентом учнів, гранично дезаптованих до навчання,

необхідно, як ніде, урахувати індивідуально-психологічні й соціально-психологічні особливості учнів. Також організація навчально-виховного процесу в слідчих ізоляторах обмежена вимогами чинного законодавства до режиму утримання в установі, провадження слідства, побутовими та комунальними особливостями слідчих ізоляторів. Як і в традиційній педагогіці, основу виховної діяльності в закладах закритого типу становить моральне, правове, трудове, фізичне, естетичне, етичне виховання. В умовах слідчого ізолятора ці напрямки реалізуються в таких специфічних видах діяльності: навчання за принципом організації загальноосвітньої школи, художньо-естетична творчість, фізична культура.

Ураховуючи усе вищевикладене, визначено такі педагогічні умови формування естетичної культури старших підлітків на заняттях спортивними іграми в умовах слідчих ізоляторів: реалізація диференційованого підходу до старших підлітків через варіативність форм і методів естетичного та соціально-педагогічного впливу; використання естетичної складової спортивних ігор у навчальній діяльності в процесі вивчення курсу “Спортивні ігри” з урахуванням специфіки слідчих ізоляторів та законодавчих вимог щодо утримання неповнолітніх в установах виконання покарань; спонукання старших підлітків до естетичного саморозвитку, індивідуальної спортивної роботи, самовиховання та самоорганізації особистості; організація співробітництва викладачів та персоналу слідчих ізоляторів з метою забезпечення всебічності та повноти позитивного соціально-педагогічного впливу на підлітків під час формування естетичної культури; розробка та впровадження науково обгрунтованої моделі формування естетичної культури старших підлітків на заняттях спортивними іграми в умовах слідчого ізолятора.

У третьому розділі – **„Експериментальна перевірка педагогічних умов формування естетичної культури старших підлітків на заняттях спортивними іграми в умовах слідчих ізоляторів”**, охарактеризовано зміст і результати експериментального навчання, визначено ефективність педагогічних умов.

Експериментальна перевірка педагогічних умов формування естетичної культури старших підлітків на заняттях спортивними іграми в умовах слідчих ізоляторів здійснювалась протягом 2005–2007 рр. на базі слідчого ізолятору Кримського управління Державного департаменту України з питань виконання покарань, м. Сімферополь та слідчого ізолятора управління Державного департаменту з питань виконання покарань у Запорізькій області. Експериментальним дослідженням було охоплено 285 підлітків, які перебували в слідчих ізоляторах за даний період часу.

Формування естетичної культури підлітків в умовах слідчих ізоляторів здійснювалось в процесі занять з фізичної культури у межах загальноосвітньої шкільної програми, через заняття спортивними іграми, з урахуванням вимог дотримання режиму в установах виконання покарань.

Комплектування експериментальних і контрольних груп проходило згідно з принципами

здійснення загальної та контрольної вибірки й оцінки загальних умов проведення статистичного однофакторного експерименту. Кількість підлітків в контрольній та експериментальних групах, хоча і була приблизно однаковою, постійно варіювалась. Це обумовлено тим, що класи в школах при слідчих ізоляторах наповнюються залежно від наповнення установи у певний період – підлітки прибували та вибували не по закінченню навчального року, а за рішенням суду. Застосовувався однофакторний статистичний педагогічний експеримент, відповідно до логіки проведення якого експериментально-дослідна робота передбачала чотири етапи: констатувальний, формувальний, контрольний та етап узагальнення отриманих результатів.

Для визначення рівня сформованості естетичної культури використовувалися тестування, аналіз навчальної документації, спостереження, методи опитування (бесіда, інтерв'ю, анкетування) та метод експертних оцінок. Рівень вимірювався за трирівневою шкалою сформованості естетичної культури (низький, середній, високий). Діагностика рівнів сформованості естетичної культури у старших підлітків здійснювалась за визначеними критеріями: *пізнавальний критерій*, що передбачає широту спортивно-естетичних інтересів особистості, змістовну глибину та відповідність загальнонародським нормам оцінки прекрасного в житті, наявність знань з історії та теорії спортивних ігор та естетики; *мотиваційний критерій* спрямований на визначення емоційності естетичної реакції на явища спортивної діяльності і дійсності, розуміння смислу моральних цінностей, побудову гідних міжособистісних відносин з товаришами в команді та суперниками; *діяльнісний (поведінковий)* – дає змогу виявити рівень толерантності естетичної оцінки, естетичну та етичну виразність соціокультурного середовища людини, ступінь вираження потреби до самостійних занять фізичними вправами, у самовдосконаленні та самодисципліні через дії підлітка, виконання ним фізичних вправ і завдань, поведінку в ігрових ситуаціях та повсякденному житті.

На *констатувальному етапі* експериментального дослідження встановлено вихідний рівень сформованості естетичної культури в учнів контрольних та експериментальних груп. Отримані дані засвідчили низький рівень естетичної культури підлітків, які утримаються в слідчих ізоляторах, а також їхній низький освітній рівень. Зроблено висновок про правильність провідної ідеї дослідження щодо доцільності цілеспрямованого формування естетичної культури у неповнолітніх правопорушників.

Було також зроблено припущення щодо причин ускладнень, що виникають під час формування естетичної культури неповнолітніх, які утримаються в слідчих ізоляторах. До них належить: відсутність системності в роботі; домінування функціонального підходу у визначенні мети, завдань, змісту будь-якої діяльності, а також шляхів її реалізації; відсутність варіативності в організаційних формах навчально-виховного процесу, соціальна та педагогічна занедбаність підлітків, які брали участь в експерименті, недостатній та подекуди застарілий науковий супровід

діяльності соціально-виховної та психологічної служби слідчих ізоляторів.

На основі отриманих даних констатувального експерименту, а також результатів аналізу досягнень педагогічної думки спроектовано модель формування естетичної культури старших підлітків на заняттях спортивними іграми в умовах слідчого ізолятора, яка реалізувалась на етапі формувального експерименту (див. рис. №1).

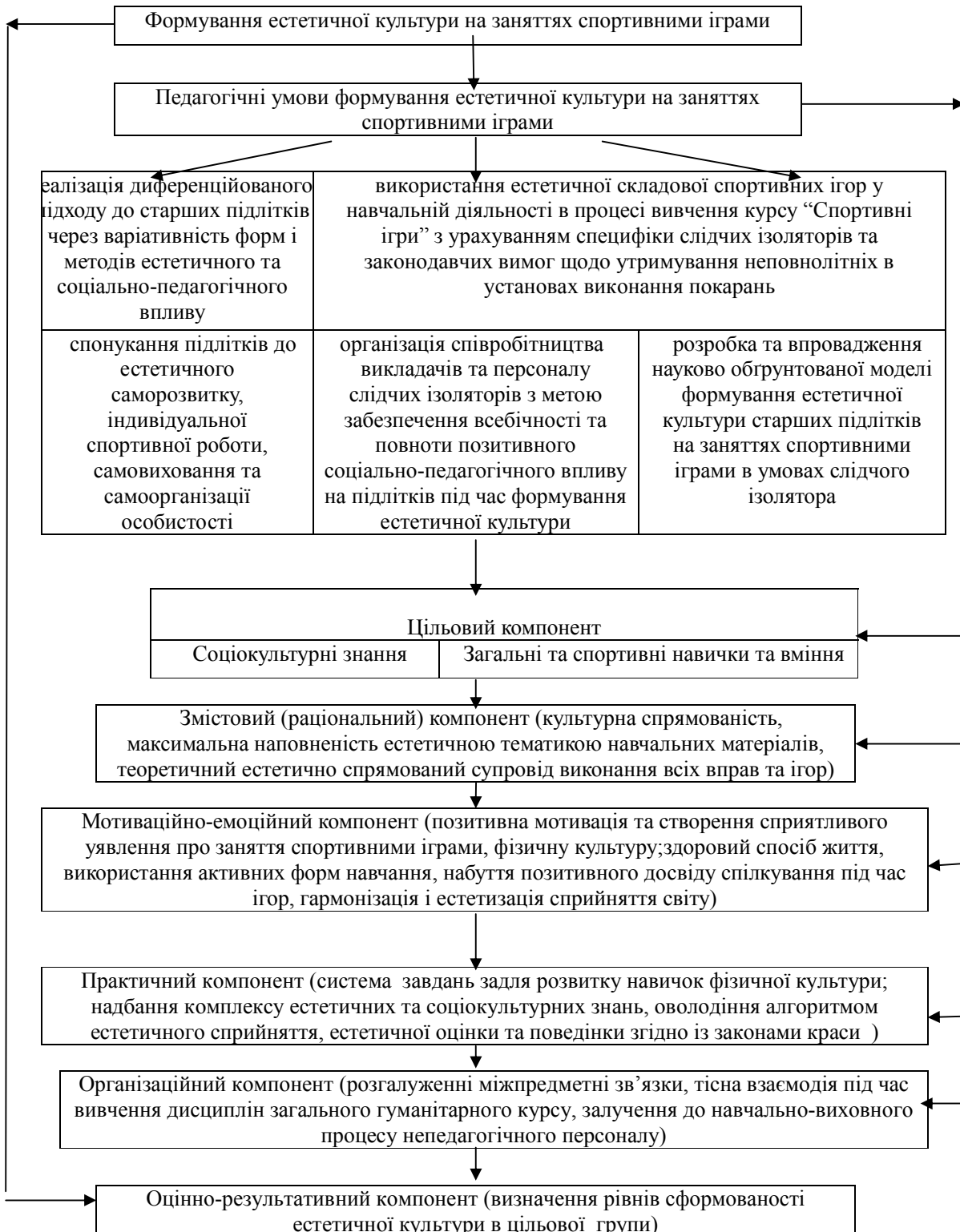

Рис 1. Теоретична модель формування естетичної культури на заняттях спортивними іграми

Формувальний етап експерименту проводився протягом трьох навчальних років у 2004–2007 рр. Головною цільовою установкою для роботи з експериментальними групами на *формуальному етапі* дослідно-експериментальної роботи була реалізація визначених раніше педагогічних умов формування естетичної культури. У контрольних групах заняття з фізичної культури у рамках здобуття загальної освіти здійснювалося за традиційними методиками і не передбачала цілеспрямованого формування естетичної культури.

Розроблена та обґрунтована педагогічна модель формування естетичної культури старших підлітків на заняттях спортивними іграми в умовах слідчого ізолятору базується на загальних педагогічних принципах з урахуванням їхньої реалізації в умовах слідчих ізоляторів і містить три компоненти, що відповідають структурним компонентам естетичної культури особистості: теоретичний, ціннісно-емоційний та діяльнісно-практичний. Теоретичний компонент педагогічної моделі передбачав оволодіння підлітками естетичними знаннями взагалі та знаннями з теорії й історії спорту та спортивних ігор зокрема. Ціннісно-емоційний компонент був спрямований на розвиток емоційно-ціннісної сфери особистості неповнолітніх, виховання в них адекватного емоційного відгуку на естетичні сторони занять фізичною культурою і дійсності взагалі, формування здатності до емоційно-оцінних дій тощо. Діяльнісно-практичний компонент педагогічної моделі мав забезпечити учасників експерименту досвідом та навичками формування здатності вдосконалювати свою діяльність (спортивну та загальну) згідно з власними естетичними уподобаннями, перетворювати її «за законами краси», працювати над самовдосконаленням фізичним та духовним і самодисципліною.

У процесі створення та реалізації експериментальної педагогічної моделі було розроблено спецкурс «Спортивні ігри», завданнями якого є: сприяння формуванню фізичного, психічного та морального здоров'я підлітків, фізичної та естетичної культури особистості, оволодіння прикладною спрямованістю фізкультурної діяльності, розвиток основних психічних якостей, а саме, здатності сприймати оточуюче середовище за законами краси. Естетичне виховання, котре в ході реалізації цієї програми здійснюється засобами фізичного виховання, а саме спортивними іграми, має безпосереднє прикладне значення для процесу фізичного виховання.

Під час формувального етапу експерименту було проведено контрольні вимірювання рівня сформованості естетичної культури підлітків, обов'язково під час прибуття та вибуття з слідчого ізолятору, а також поточні вимірювання не рідше одного разу на квартал. При цьому виявилось: якщо на початку формувального експерименту рівень сформованості естетичної культури підлітків як у контрольній групі, так і в експериментальних групах був приблизно однаковим та в цілому не відповідав вимогам, які ставляться до естетичного виховання юнаків цього віку, то в кінці його

були зафіксовані суттєві зміни. Зокрема, лише третина підлітків на початку експериментальної роботи показувала середній рівень розвитку естетичної культури. В експериментальній групі наприкінці нашої роботи частка юнаків з середнім рівнем сформованості естетичної культури становила 72%, а троє підлітків навіть демонстрували високий рівень (про що не йшлося на етапі первинного вимірювання взагалі). Також покращилися показники в поведінці та навчанні підлітків, в яких були зафіксовані позитивні зрушення у формуванні естетичної культури. Це свідчить про дієвість визначених педагогічних умов.

Таблиця 1

Динаміка рівнів сформованості естетичної культури підлітків на початку та наприкінці експерименту

Рівень сформованості естетичної культури	Експериментальна група				Контрольна група			
	На початку		Наприкінці		На початку		Наприкінці	
	у кількісних показниках	у %	у кількісних показниках	у %	у кількісних показниках	у %	у кількісних показниках	у %
Низький	117	69	44	26	80	69	73	63
Середній	52	31	122	72	36	31	43	37
Високий	0	0	3	2	0	0	0	0

У контрольній групі (КГ) показники рівня сформованості естетичної культури не змінилися суттєво – підлітків із високим рівнем сформованості естетичної культури не з'явилося жодного, а показники низького та середнього рівня змінилися в бік покращення всього на 7%. В експериментальній групі (ЕГ) зменшення кількості підлітків із низьким рівнем естетичної культури відбулося на 43%, кількість підлітків із середнім рівнем сформованості естетичної культури зросла більше, ніж удвічі – на 41%, та найголовніше – наша наукова група отримала неочікуваний результат: – 2% старших підлітків (ЕГ), у яких рівень естетичної культури можна назвати високим. Важливим для нас опосередкованим результатом стало те, що покращення поведінки та результатів навчання за Програмою загальноосвітньої школи спостерігалось у тих підлітків, які показали найкращу динаміку формування естетичної культури.

ВИСНОВКИ

1. Результати аналізу сучасного стану естетичного виховання молоді в умовах слідчих

ізоляторів свідчать про те, що мають місце низка протиріч, а саме: між новими можливостями, що відкрилися в ході соціально-економічних і політичних реформ, і наростанням негативних явищ в суспільному середовищі (погіршення криміногенного стану у суспільстві, зростання злочинності, насильства тощо); між необхідністю посилення уваги з боку держави і суспільства до проблем виховання і ослабленням виховної функції школи, соціальних інститутів, громади; між традиційними для України гуманістичними цінностями і новими ціннісними пріоритетами молоді, пов'язаними з посиленням індивідуалізму і прагматизму; між закладеними у зміст освіти гуманістичними цінностями і недостатнім використанням їх потенціалу в навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи; між потребою педагогічної практики в науковому осмисленні інноваційних процесів, що відбуваються в сучасній школі, і недостатньою кількістю наукових досліджень, що охоплюють весь спектр актуальних педагогічних проблем, зокрема проблем духовно-етичного і естетичного виховання.

2. Обґрунтовано, що естетична культура як компонент загальної культури особистості визначає здатність людини оцінювати дійсність за законами краси та естетичних відносин. Естетична культура, яка дає змогу виражати естетичні особливості людини, є органічним складником і показником його життєдіяльності, зокрема, культури побуту, навчання, поведінки, мовлення, взаємовідносин, праці, і є важливим чинником мотивації особистості. Вона виражає соціальну спрямованість і життєву позицію людини. Гармонізація фізичного і естетичного передбачає: широке використання потенціалу спорту для формування і розвитку моральних та естетичних якостей молодого покоління українських громадян; виховання почуття прекрасного в рухах, у спортивній техніці як почуття досконалості руху; виховання виразності рухів, як органічної риси характеру і поведінки людини; виховання здатності відчувати і розуміти прекрасне, розуміння стилю та почуття міри, як критерію цілісності естетичної оцінки.

3. Становлення особистості у підлітковому віці характеризується прагненням до самостійності та самоідентифікацією себе як вже дорослої людини. Фізіологічні зміни організму підлітка у зв'язку із статевим дозріванням зумовлюють можливі агресивні прояви поведінки та нестабільність психоемоційного стану. Рушійною силою розвитку особистості в цьому віці є конфлікт між біологічними, фізичними, психологічними і соціальними потребами та наявним рівнем розвитку особистості за вказаними напрямками. Жага будь-що довести власну дорослість, за відсутності спроможності передбачувати наслідки та нести за них відповідальність зумовлюють скоєння підлітками, на перший погляд, незрозумілих вчинків, іноді протизаконних.

4. Основу виховної діяльності в закладах закритого типу становить моральне, правове, трудове, фізичне, естетичне, етичне виховання. В умовах слідчого ізолятора ці напрямки реалізуються в таких специфічних видах діяльності: навчання за принципом організації загальноосвітньої школи, художньо-естетична творчість, фізична культура та змістовне дозвілля.

Ураховуючи результати аналізу сучасних методик роботи з неповнолітніми правопорушниками, можна стверджувати, що естетика фізкультури і спортивних ігор є складовою процесу ресоціалізації підлітків в умовах слідчих ізоляторів.

5. Організація навчально-виховного процесу в школах, які працюють в умовах слідчих ізоляторів, не може здійснюватися за стандартними педагогічними вимогами, оскільки саме ці навчальні заклади з особливим контингентом учнів, гранично дезаптованих до навчання, необхідно, як ніде, ураховувати не тільки індивідуально-психологічні й соціально-психологічні особливості учнів, а також вимоги чинного законодавства до режиму тримання в установі, провадження слідства, побутові та комунальні особливості слідчих ізоляторів, сильний вплив кримінальної субкультури на підлітків, педагогічну занедбаність, розподілення учнів по класах за принципом утримання в камерах, стресовий стан підлітка, інформаційну та соціальну ізоляцію, негативну спрямованість на будь-що, що йде від адміністрації установи тощо.

6. Розроблено і експериментально перевірено модель формування естетичної культури підлітків на заняттях спортивними іграми в умовах слідчих ізоляторів, в основу якої покладено поєднання змістового та організаційного компонентів та вплив через них на емоційно-ціннісну сферу особистості та її поведінку. Розроблено навчально-методичне забезпечення формування естетичної культури для всіх учасників навчально-виховного процесу (підлітків, викладачів, працівників відділу соціально-виховної та психологічної роботи, непедагогічного персоналу).

Упровадження у виховний процес моделі формування естетичної культури підлітків на заняттях спортивними іграми в умовах слідчих ізоляторів позитивно вплинуло на формування особистісних якостей підлітків, їхній фізичний та емоційний стан, ставлення до власного здоров'я, навчання, міжособистісні відносини з однолітками, вчителями, адміністрацією установи, батьками чи особами, котрі ними опікуються, значно підвищило загальнокультурний та освітній рівень. Це дає підставу робити висновок про ефективність розробленої моделі.

7. Визначено й обґрунтовано критерії та показники рівнів сформованості естетичної культури підлітків на заняттях спортивними іграми: *пізнавальний критерій*, що передбачає широту спортивно-естетичних інтересів особистості, змістовну глибину та відповідність загальнолюдським нормам оцінки прекрасного в житті, наявність знань з історії та теорії спортивних ігор та естетики; *мотиваційний критерій* спрямований на визначення емоційності естетичної реакції на явища спортивної діяльності і дійсності, розуміння смислу моральних цінностей, побудову гідних міжособистісних відносин з товаришами в команді та суперниками; *діяльнісний (поведінковий)* – дає змогу виявити рівень толерантності естетичної оцінки, естетичну та етичну виразність соціокультурного середовища людини, ступінь вираження потреби до самостійних занять фізичними вправами, у самовдосконаленні та самодисципліні через дії підлітка, виконання ним фізичних вправ і завдань, поведінку в ігрових ситуаціях та повсякденному

житті. Рівень сформованості естетичної культури підлітків вимірювався за трирівневою шкалою (низький, середній, високий).

8. Виявлено, теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови формування естетичної культури старших підлітків на заняттях спортивними іграми в умовах слідчих ізоляторів, до яких належать: реалізація диференційованого підходу до старших підлітків через варіативність форм і методів естетичного та соціально-педагогічного впливу; використання естетичної складової спортивних ігор у навчальній діяльності в процесі вивчення курсу «Спортивні ігри» з урахуванням специфіки слідчих ізоляторів та законодавчих вимог щодо утримування неповнолітніх в установах виконання покарань; спонукання старших підлітків до естетичного саморозвитку, індивідуальної спортивної роботи, самовиховання та самоорганізації особистості; організація співробітництва викладачів та персоналу слідчих ізоляторів з метою забезпечення всебічності та повноти позитивного соціально-педагогічного впливу на підлітків під час формування естетичної культури; розробка та впровадження науково обґрунтованої моделі формування естетичної культури старших підлітків на заняттях спортивними іграми в умовах слідчого ізолятора.

Розроблено і впроваджено в навчальний процес комплекс науково-методичного супроводу авторської навчальної програми з навчальної дисципліни «Фізичне виховання», розділ «Спортивні ігри».

9. Виявлено кореляцію між рівнем сформованості естетичної культури підлітків, що утримуються в слідчих ізоляторах, і рівнем розвитку їхніх когнітивних, комунікативних та соціальних якостей (зокрема, умінь спілкуватися в колективі, будувати міжособистісні стосунки, культури мовлення тощо). Результативність проведеної роботи підтверджено динамікою зростання рівнів сформованості естетичної культури. Так, порівняно із початком експериментально-дослідницької роботи, відсоток підлітків, котрі показали середній рівень сформованості естетичної культури збільшився в експериментальній групі на 42% (проти 6% у контрольній групі), а 2% респондентів навіть показали високий рівень.

До перспективних напрямів дослідження доцільно віднести питання вивчення та творчого використання зарубіжного досвіду ресоціалізації підлітків на заняттях спортивними іграми, формування естетичної культури в установах виконання покарань як засобу профілактики десоціалізації особистості, розробка методик формування естетичної культури на заняттях спортивними іграми в колоніях різних рівнів безпеки, вікової та гендерної орієнтації.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ ВИКЛАДЕНО У ТАКИХ ПУБЛІКАЦІЯХ

Наукова монографія:

1. Калашник Н. Г. Соціалізація особистості засобами естетичного виховання та фізичної культури : монографія / Н. Г. Калашник, В. В. Феуерман. – К. ; Сімферополь : Сімферопольська

міська друкарня, 2008. – 296 с. (109 авт. арк.)

Статті в наукових фахових виданнях:

2. Феуерман В. В. Теоретичні аспекти проблеми формування потреби високої моральної свідомості молоді / В. В. Феуерман // Вісник Черкаського університету. Серія педагогічні науки. – Черкаси, 2008. – Вип. 131. – С. 151–157.

3. Феуерман В. В. Актуальність впливу соціально-філософських і духовних цінностей на формування громадської та спортивної спрямованості особистості, а також загальної та психологічної культури юних спортсменів / В. В. Феуерман // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки : зб. наук. праць. – К. ; Запоріжжя, 2004. – Вип. 31. – С. 380–383.

4. Феуерман В. В. Формування моральності в студентів педагогічних вищих навчальних закладів, спеціальності «фізичне виховання»: проблеми та шляхи їх вирішення / В. В. Феуерман // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : зб. наук. праць. – Харків, 2004. – № 12. – С. 96–102.

5. Феуерман В. В. Моральність і естетична культура підлітків у суспільстві третього тисячоліття: філософсько-релігійна основа стосунків на прикладі спортивної діяльності. / В. В. Феуерман // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: зб. наук. праць. – Харків, 2005. – № 13. – С. 19–26.

6. Феуерман В. В. Педагогическое воздействие физических упражнений при формировании ценностных ориентаций у подростков в возрасте 14-18 лет, находящихся в конфликте с Законом / В. В. Феуерман // Физическое воспитание студентов творческих спец. : зб. наук. праць. – Харків, 2006. – № 2. – С. 111–116.

7. Феуерман В. В. Ресоціалізація підлітків в установах закритого типу, та як першочерговий чинник, створення умов до максимально високої рухливої активності / В. В. Феуерман // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: зб. наук. праць. – Харків, 2006. – № 11. – С. 108–111.

Навчально-методичний посібник:

8. Феуерман В. В. Опорні засади формування естетичної культури підлітків та молоді на заняттях спортивними іграми в умовах пенітенціарних установ : методичні рекомендації для працівників пенітенціарних установ і фахівців у галузі фізичної культури і спорту / В. В. Феуерман. – Сімферополь : Сімферопольська міська друкарня, 2009. – 41 с.

Матеріали конференцій:

9. Феуерман В. В. Формування гуманного ставлення до оточуючого середовища в дітей та підлітків за сприянням фізкультурно-спортивної діяльності / В. В. Феуерман // Крим: стан і перспективи розвитку фізичної культури, спорту і туризму : матеріали міжвузівської наук.-практ. конф. (14–15 квіт. 2005, Сімферополь). – Сімферополь, 2005. – С. 30–32.

10. Феуєрман В. В. Хосе Ортега-і-Гасет про спорт і його соціальному призначенні / В. В. Феуєрман // Динаміка наукових досліджень 2004 : матеріали III міжнар. наук.-практ. конф. (21–30 черв. 2004, Дніпропетровськ). – Дніпропетровськ, 2004. – Т. 27. – С. 24–26.

11. Феуєрман В. В. Актуальні проблеми спортивної педагогіки / В. В. Феуєрман // Наука і Освіта 2004 : матеріали VII міжнар. наук.-практ. конф. (10-25 лют. 2004, Дніпропетровськ). – Дніпропетровськ, 2004. – Т. 44. – С. 55–56.

12. Феуєрман В. В. Педагогическое воздействие физических упражнений при формировании ценностных ориентаций у подростков в возрасте 14-18 лет, находящихся в конфликте с Законом / В. В. Феуєрман // Перспективи розвитку фізичної культури і рекреації : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. наукових, науково-педагогічних працівників (19–21 квіт. 2006, Сімферополь). – Сімферополь, 2006. – С. 257–260.

13. Феуєрман В. В. Педагогічне, соціальне значення й актуальність теорії «человеколюбия» / В. В. Феуєрман // Перспективи розвитку фізичної культури, спорту і туризму : матеріали міжвузівської наук.-практ. конф. (18–20 квіт. 2004, Сімферополь). – Сімферополь, 2004. – С. 53–57.

14. Феуєрман В. В. Створення умов до максимально високої рухливої активності як першочерговий чинник ресоціалізації підлітків в установах закритого типу / В. В. Феуєрман // Питання фізичної і духовної культури, і рекреації : матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф. наукових, науково-педагогічних працівників (04–05 трав. 2007, Сімферополь). – Сімферополь, 2007. – С. 318–320.

АНОТАЦІЇ

Феуєрман В.В. Формування естетичної культури старших підлітків на заняттях спортивними іграми в умовах слідчих ізоляторів кримінально-виконавчої служби України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – Теорія і методика виховання. – Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка, Тернопіль, 2009 р.

Встановлено, що формування естетичної культури підлітків передбачає широке застосування особистісно орієнтованих підходів та варіативності методів, які забезпечують ефективне естетичне виховання у тісному зв'язку з розвитком їх розумових здібностей, інтелектуального та морального потенціалу, саморозвитком і самовихованням особистості, з урахуванням об'єктивних умов та суб'єктивних якостей вихованців. У цьому аспекті особливе місце належить фізкультурі і спортивним іграм, зокрема їх естетичній та соціальній складовим. Естетична діяльність є органічним елементом спорту, гармонізує внутрішній світ.

Показано, що для досягнення цілей соціально-педагогічної системи пенітенціарної установи у засуджених повинно виховуватися поведінка, відповідна естетичним, етичним і моральним

нормам, прийнятим в суспільстві і державі. У основі побудови соціально-педагогічної системи пенітенціарної установи повинні лежати принципи гуманізму, безперервності і перспективності. Крім того, ми вважаємо, що ефект виховної роботи може бути досягнутий лише в тому випадку, якщо вона спирається на задоволення домінуючих фізіологічних, естетичних і етичних потреб підлітка, адаптована до специфічних умов режиму утримання в слідчих ізоляторах, а також до неї залучений не тільки виховательський склад, а й непедагогічний персонал.

Ключові слова: естетична культура, соціалізація, ресоціалізація, фізичне виховання, пенітенціарна педагогіка, підлітки, які утримуються в слідчих ізоляторах, спортивні ігри.

Феурман В.В. Формирование эстетической культуры старших подростков на занятиях спортивными играми в условиях следственных изоляторов криминально-исполнительной службы Украины. - Рукопись.

Диссертация на получение научной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.07 – Теория и методика воспитания. – Тернопольский национальный педагогический университет им. Владимира Гнатюка, Тернополь, 2009г.

Диссертация посвящена изучению самой актуальной проблемы настоящего – формирование высокого уровня общей культуры молодежи на Украине. Непосредственно в работе обращается внимание на такое тяжелое, но очень необходимое звено воспитательного процесса, как эстетическое воспитание. Для реализации цели было избрано не совсем стандартное средство – спортивные игры, самая распространенная форма физического воспитания.

Установлено, что формирование эстетической культуры подростков предусматривает широкое применение лично ориентированных подходов и вариативность методов, которые обеспечивают эффективное эстетическое воспитание в тесной связи с развитием их умственных способностей, интеллектуального и морального потенциала, саморазвитием и самовоспитанием личности, с учетом объективных внешних условий и субъективных качеств воспитанников.

Вместе с тем, в этом аспекте особенное место принадлежит физической культуре и спортивным играм, в частности их эстетической и социальной составляющим. Эстетическая деятельность является органическим элементом спорта. Эстетическое воспитание способствует формированию нравственности человека, расширяет его знания о мире, обществе, природе, содействует развитию мышления, воображения, воли, организованности, дисциплинированности, гармонизирует внутренний мир, а как следствие, и его поведение.

Показано, что для достижения целей социально педагогической системы пенитенциарного учреждения у осуждённых должно воспитываться поведение, соответствующее эстетическим, этическим и моральным нормам, принятым в обществе и государстве. В основе построения социально педагогической системы пенитенциарного учреждения должны лежать принципы

гуманизма, непрерывности и перспективности. Кроме того, мы считаем, что эффект воспитательной работы может быть достигнут лишь в том случае, если она опирается на удовлетворение доминирующих физиологических, эстетических и этических потребностей подростка, адаптирована к специфическим условиям содержания в следственном изоляторе, а также в нее вовлечен не только воспитательский состав, а и непедагогический персонал учреждения.

Разработана и обоснована модель и педагогические условия формирования эстетической культуры подростков в условиях следственных изоляторов. Модель построена с учетом выделенных нами компонентов и возможных направлений формирования эстетической культуры с учетом специфики объективных условий пребывания в следственном изоляторе и субъективных особенностей личности несовершеннолетних, которые с высокой степенью вероятности совершили преступление. Разработан и внедрен в учебный процесс комплекс научно-методического сопровождения авторского спецкурса «Спортивные игры», созданного специально для работы в следственных изоляторах и, имеющий своей целью не только физическое развитие старших подростков, но и их ресоциализацию.

Ключевые слова: эстетическая культура, социализация, ресоциализация, физическое воспитание, пенитенциарная педагогика, подростки, которые содержатся в следственных изоляторах, спортивные игры.

Feuerman W. Forming aesthetic culture of senior teenagers at the classes of sport games under conditions of investigating isolation of criminal and executive service of Ukraine. – Manuscript.

The Thesis for Candidate of Science Degree in Specialty 13.00.07 – Theory and Methodology of education. - Ternopil' national pedagogical university is the name of Vladimir Gnatyuka, Ternopil', 2009.

These has been determined that forming of aesthetic culture of teenagers presupposes wide application of personality oriented approaches and variations of methods, which provide effective aesthetic education in close touch with the development of their mental abilities, intellectual and moral potential, self-development and self-education of a personality, also has been took into account objective conditions and self personal specialties of juvenile.

At the same time specific role here is played by physical training and sport games, particularly by its aesthetic and social components. Aesthetic activity is considered an integral part of sport. Aesthetic education provides forming morals of a person, extends his knowledge of the world, society, nature, facilitates the development of thinking, imagination, will, self – discipline and organization, harmonizes inside world.

There has been shown that for the implementation of targets of social and pedagogical system of

penitentiary institution the convicted persons should have the behavior corresponding to aesthetic, ethic and moral standards, accepted in the society and state upbroudht.

The principles of humanism, continuity and perceptiveness should lie in the basis of making up social pedagogical system of penitentiary institution. Moreover we believe that the effective result of educational work can be reached only if it is supported by dominating physiological, aesthetic and ethic needs of juvenile delinquents, has adopted to the special prison regime conditions, included the activities of pedagogical and not pedagogical stuff.

Key words: aesthetic culture, socialization, resocialization, physical education, penitentiary pedagogic, juvenile, who has lodge for a prison, sport games.